

Titel: Notes, [EliFischer]jørgensen1948-51] 038-0550

Citation: "Notes, [EliFischer]jørgensen1948-51] 038-0550", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 1. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/catalog/lh-texts-kapsel_038-shoot-workidacc-1992_0005_038_EliFischerJogensen1948-51_0550/facsimile.pdf (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

Enhver sammenligning mellem sprog forudsætter en beskrivelse af de sprog der sammenlignes. Det gælder hvad enten sammenligningen sker mellem genetisk beslegtede el. ubeslegtede sprog. At "diakroni forudsætter synkroni" er kun et specielttilfælde af denne mere almene sætning. Det er mellem beskrivelsen af enkeltprog og sammenligning mellem flere sprog at det afgørende skel gaar, og adskillelsen i "synkroni-diakroni" som om det omfattede det hele er egentlig uegnet. For synkroni er det egl. kun det samme beskrivelsen af een sprogtilstand. Sammenligningen mellem flere er i princippet "akronisk", og der er noget terminologisk utilfredsstillende i at regne "sprogtypologi" til synkroni det har slet ikke noget med tid at gøre. - Paa den anden side kunde man vel tænket til at kalde sammenligningen mellem samtidig eksisterende søstersprog for synkroni. - De Saussure lovede dette skel tænkte han slet ikke paa sprogtypologi, men egl. kun paa beskrivelsen af et enkelt sprog og dette sprogs historiske udvikling. - Tidsbegrebet kommer saadan set hverken enkeltsprogsbeskrivelsen el. sammenligningen ved. Det kommer først ind i de konklusioner man drager af visse sammenligningsresultater.

U. Hjelmslev
Sproget -> typologi
(s. 1. 4*)

synkroni
kun akronisk

--- Man kan lægge vægten paa mange forskellige dele af sprogsstrukturen og dermed paa til mange forskellige grupperinger. - Hvis man vil forsøge at stille disse muligheder systematisk op, kan man evt. gøre det paa fig. maade. -

- I. Udtrykket.
  - a. form: antal mindstelementer og disses gruppering i kategorier efter relation.
  - b. substans: - en ren substanssammenligning maa være konstatering af det usælt anvendte substansområde (ex. brug af clicks, tungespids-r o.l. - det har ikke saa megen interesse.)
  - c. forholdet mellem form og substans.
    - 1. substansformningen, d.v.s. opdelingen af substansen -- den forskellige grænsedragning. -
    - 2. fordelingen af de saaledes afgrænsede substansstørrelser paa forsk. relationsdefinerede formstørrelser. (ix. to sprog kan begge have r og l som fonemer, men definitionen af r og l kan være omvendt.)

dyr nok fra translativt synspunkt

- II Indholdet.
  - a. form, mindstelementerne og deres ka relationsdefinerede kategorier.
  - b. substans--i praksis afh. af den kultur som sproget skal udtrykke. - ikke nogen direkte sproglig opgave.
  - c. forholdet mellem form og substans.
    - 1. afgrænsningen af indholdsenhederne
    - 2. forholdet mellem substans- og formdefinitioner.

indhold til I b

- III Formstruktur. --- De rent indholds- og rent udtryksbestemte enheder, ix. stavelser for udtrykkets vedkommende, hænger under henholdsvis indhold og udtryk; det fremgaar indirekte af relationsdefinitionerne, men burde evt. ogsaa nævnes som en beskrivelse for sig. - Tegnene derimod afgrænses ved hjælp af funktionerne mellem indhold og udtryk,

kan jo lige så godt anbringes under hoved I b II. Det gør det også i det følgende.

og maa beskrives ~~xxxxxxx~~ som et særligt afsnit. - Men man kan s\u00e5 godt ~~xxxxxxxxxxxxxxxx~~ sammenligne tegnudtryk og tegnindhold over for sig.

Tegnudtryk . - Der kan for det f\u00f8rste v\u00e6re tale om reglerne for tegnudtrykkenes opbygning. (som tildeels vil v\u00e6re givet i stavelsebeskrivelsen). ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~

~~xxxx~~ Men desuden kan der v\u00e6re tale om en mere specifik sammenligning. - Man kan fors\u00f8ge at opstille tegnudtrykinventaret i to sprog parvis, s\u00e5ledes at et ~~xxxxxx~~ tegnudtryk i det ene sprog svarer til et tegnudtryk i det andet i den forstand at man kan opstille korrespondenser mellem elementerne ~~xxxxxxxx~~ ~~xxxxxxxx~~, s\u00e5 at ~~xxxxxxxx~~ svarer til et fonem el. en kombinatorisk variant i det ene sprog altid svarer det samme fonem el. komb. variant i det andet sprog i de givne tegnudtryk. --

Dette kan ikke kaldes en korrespondens mellem fonemer el. komb. varianter blot set som led i udtrykssystemet, det er en korrespondens i deres anvendelse i tegnudtryk, og det g\u00e5lder altid kun en del af sprogets tegninventar, og selv indenfor dette vil korrespondenserne ikke altid kunne formuleres ~~xxxx~~ som rene udtryksf\u00e6nomener (d.v.s visse fonemer el. komb. varianter) men i tilf\u00e5de hvor fx. p og f er faldet sammen i et sprog, s\u00e5 der til ~~xxxx~~ p og f i det ene svarer f i det andet, vil man ikke kunne ~~xxxx~~ s\u00e5ge hvorn\u00e5r der til f svarer p og hvorn\u00e5r f undtagen ved en opregning af tegnene. ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~

Disse korrespondenser tillader en "rekonstruktion", d.v.s man kan opstille en f\u00e6llesn\u00e6vner for ~~xxxxxxxxxx~~ korrespondensens led. - pater og fader kan skrives p\u00e5 samme m\u00e5de (vilk\u00e5rligt hvordan), og dette g\u00e5lder uanset om det drejer sig om s\u00f8stersprog el. moder- og dattersprog el. evt. ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ sprog der viser sig slet ikke at v\u00e6re besl\u00e6gtede i denne forstand.

~~xxxxxxxxxx~~ Hvis to sprog udnytter deres ~~xxxxxxxx~~ fonemkombinationsmuligheder fuldt ud, vil man altid kunne opstille s\u00e5danne korrespondenser mellem tegnene.

Er ~~xxxx~~ tegnstrukturen ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ (og s\u00e5s\u00e5 ogs\u00e5 stavelsestrukturen) meget simpel, d.v.s fonemerne f\u00e5lde i f\u00e5 store kategorier (fx. vokal-kons.) vil det v\u00e6re muligt at opstille et stort antal forskellige korrespondenssystemer som kan give lige gode resultater, d.v.s lige mange sammenstillede tegn. -

Fx. fa, fi, fu, pa, pi, pu sml. med ma, me, mo, ba, be, bo.

Er tegnstrukturen (og stavelsestrukturen) meget kompleks, s\u00e5ledes at ~~xy~~ n\u00e5sten hvert fonem har forskellige relationer, - i ekstremt tilf\u00e5de s\u00e5 hvert kunde enringes i hver sin kategori, vil kun en sammenstilling v\u00e6re mulig & nemlig korrespondancen mellem de ens definerede st\u00f8rrelser (den kons. der som den eneste kan st\u00e5 f\u00f8rst i trekons.-grupper m\u00e5 sammenstilles med den eneste der i det andet sprog kan st\u00e5 f\u00f8rst i trekons. grupper etc.)-

--- Her er f\u00f8re l\u00f8big g\u00e5et ud fra at strukturen var ens i de to sprog. - Er den forskellig, vil det v\u00e6re mere indviklet, men dog muligt, idet grupper af fonemer i det ene sprog korresponderer med enkeltfonemer i det andet o.l. --

forskelligt antal fonemer og grupper i de to sprog f\u00f8rer til antagelse af korrespondance mellem et i det ene og flere i det andet (som ex. p, f - f n\u00e5vnt ovf.). --

Hvis mulighederne ikke er udnyttet, d.v.s. hvis der er tilf\u00e5ldige huller, afh\u00e5nger det af disse huller om det overn\u00f8vedet er muligt at opstille korrespondenser i ~~xxxxxxxxxx~~ et st\u00f8rre antal tegn eller ikke. ~~xxxxxx~~

Der er ~~altid~~ huller, men det kan v\u00e6re et mere eller mindre,

*Det er nemlig R, der er
dominans af R af
sammenh\u00e5ng, f. eks.
pRfRf aRfRf...
[Det er nemlig s\u00e5ledes
forholdet, at man
endnu s\u00e5 vil have
s\u00e5danne s\u00e5danne s\u00e5danne...]
Men det er s\u00e5ledes s\u00e5ledes
s\u00e5ledes det har s\u00e5ledes
[det s\u00e5ledes s\u00e5ledes s\u00e5ledes
s\u00e5ledes s\u00e5ledes s\u00e5ledes s\u00e5ledes]*

*h\u00f8j kan der v\u00e6re
indlemninger*

og er de fæ, vil flere korrespondenser være mulige, evt. med ca. lige godt resultat. (Det kunde fx. være interessant at sammenligne kinesiske dialekter paa denne maade og se om der ikke vilde være adskillige muligheder). -

Det kan ogsaa være saadan at en del af ordforraadet kan ordnes ved hjælp af eet sæt korrespondenser, en anden ved et andet. - (ex. fransk og engelsk). -

B. Tegnindhold En tilsv. ~~xxxxxxxxxxx~~ beskrivelse af sprogenes komb.in. af indholdselementer til tegn, og en korrespondens mellem indholdselementer i det ene og det andet sprog indenfor tegnindholdene, er ogsaa teoretisk mulig, men lader sig ikke ordentligt gennemføre i hvert fald endnu. - Dog lader det sig ~~xxxxxxxxxxx~~ ~~xxxxxxxxxxx~~ kan sammenligne tegnindholdene fader, moder, søn, datter osv. i et sprog med et andet, - i reglen vil korrespondancen her kun være delvis.

C. tegnudtryk+ tegnindhold. -- Naar saaledes tegnudtryk i et sprog er bragt paa fællesformel med tegnudtryk i et andet og ligeledes groft set tegnindhold, kan man undersøge om det er de samme tegnudtryk der er forbundet med de samme tegnindhold el. ikke. ---

forskellige

Der er foreløbig udelukkende tale om ~~en~~ klassifikation~~en~~ af sprog ~~xxxxxxxxxxx~~ ~~xxxxxxxxxxx~~ Det er for saavidt altsammen typologi. - Der kan være overensstemmelser i udtryks-el. indholdsstrukturen, el. der kan være overensstemmelser i tegnstruktur, el. der kan være de specifikke overensstemmelser mellem tegnene, som er af særlig art, men det er dog ~~xxxxxxxxxxx~~ saadan at ligesom to sprogs kassystem el. taxonystem evt. kan bringes paa en fælles formel (en type) saa kan deres tegn i nogle tilf. ide bringes paa fælles formel. -- Der er i alle tilfælde i en vis forstand tale om "rekonstruktion" el. opstilling af fællesnavne. Og der kan ikke opstilles forskellige arter af korrelation mellem sprogene paa dette grundlag.

Men man kan ønske at drage særlige slutninger ud fra disse grupperinger. - Og det der især har interesseret lingvistikken hidtil er om overensstemmelserne er af en saadan art at de kan tænkes at være opstaaet tilfældigt og uafhængigt, eller om de er af en saadan art at man maa slutte ud fra dem til en afhængighed i tid el. rum mellem de paagældende sprog, d.v.s til et årsagsforhold mellem fænomenerne i det ene sprog og det andet.

Saa længe man kun ser paa selve de sammenlignede sprog, ikke paa eksterne forhold, beror disse hypoteser givetvis paa en implicit hensyntagen til sandsynlighedsberegning, $\pm$ og et vist ~~xxxxxxxxxxx~~ kendskab til den menneskelige psyke og fysiologi). -- Ens grammatisk struktur, for saavidt denne er af relativ simpel art beviser ikke meget, - li. saavidt som ens udtryksystemer. - Er de meget komplicerede er det strax lidt mistænkeligt. - Det gælder baade form og substans.-- Modus og tempus findes i mange sprog, s.l. ligeledes og begge dele forklares ud fra menneskelig psyke og taleorganer. - Men meget specifikke overensstemmelser ~~paa~~ forskellige dele af strukturen har som sagt mindre sandsynlighed for at være uafhængig. -

M.h.t. tegnstrukturen og ~~xxxxxxxx~~ elementkorrespondenserne ~~xxxxxxxx~~ indenfor tegnene, saa vil det jo altid være et mere el.

Raskyren

ja, et. katalysator, der har på sig selv og sigt

hvis katalysator

(hvis det er to og et katalysator: 'årsagsforhold' er => '')

if. Møllert

ei mindre, - det er et større el. mindre antal af sprogets tegn der kan indrages i korrespondenserne. - Beror overensstemmelserne paa relativ fuld udnyttelse af en simpel struktur, kan de være tilfældige, - beror de paa relativ fuld udnyttelse af en kompliceret struktur, ~~xxxxxxx~~ er en hypotese om afhængighed mere nærliggende, men ingenlunde særlig sikker. - Beror det paa parallelisme eller i udnyttelsen, er det strax anderledes, for der er et meget stort antal muligheder for hvilke huller der er, og fælder de sammen i et stort antal tilfælde kan det sandsynliggøre afhængighed. - Mest bevisende er overensstemmelse mellem tegnudtryk og tegnindhold, fordi denne er ganske arbitrær og der teoretisk er ligesammange muligheder som der er tegn (ganget med et eller andet. Og blot et relativt lille antal fælder sammen er det mistænkeligt. Et saadant sammenfald kan desuden afgøre hvilke korrespondenser man skal regne med, hvor flere er mulige.

-- Hypoteserne kan kun verificeres ved undersøgelser af eksterne forhold, ligeledes kan kun denne undersøgelse afgøre om den afhængighed der er sandsynliggjort skyldes nyere p-avirkning ("laan" el. ældre sammenhæng (slægtskab) (Strengt taget kan man vel ikke skelne laan og slægtskab paa anden maade, naar man ikke fastholder stemtroopfattelsen). --

Stemtroopfællelsen kan fastholdes

(evolutionary ling.)
~~xxx~~ Opstillingen af "sprogfamilier", afgørelsen af hvad der er søster og dattersprog osv.osv. er altsaa altsammen noget principielt forskelligt fra klassificeringen. - Det er slutninger man drager herudfra i forbindelse med undersøgelse af eksterne forhold - Og disse slutninger bygger ikke udelukkende paa en vis art overensstemmelser (Udtrykselementoverensstemmelserne), men paa en kombination af flere. - Der kan være udtrykselementoverensstemmelser i tegnene uden genetisk ~~xxxxxx~~ slægtskab, ja for en mindre del af ordforrådet vil det vel altid lade sig gøre at lave saadanne korrespondenser (fr. par- dansk far, fr. pu- da. fy osv.) --

ja (og i sproget)

Jeg mener derfor ikke man simpelthen skal sige at overensstemmelser i ~~xxxxxxxx~~udtryks-ogindholdsstruktur skaber typer, - overensstemmelser i ~~xxxxxxxx~~ udtrykselementernes anvendelse skaber genetisk beslægtede sprog. - Det er et spring. -- Det genetiske slægtskab er ~~xxx~~ næste trin i undersøgelsen, det ligger paa et helt andet plan. - Det bygger bare paa visse former for typologi. - Det er dybt forenklet i alle former for eksterne undersøgelser. - Det er ikke ~~xxxxxxxxxx~~ hensigtsmæssigt at overføre betegnelsen paa en slags klassifikation. --

*

Undersøgelsen af selve de historiske udviklingsprocesser og deres årsager er igen noget andet, kan man opstille almen love paa dette område kan man ogsaa herigennem sandsynliggøre hvilke korrespondenser der er bevisende og hvilke ikke. -